

uit de literatuur

ALGEMENE COMMUNICATIE- WETENSCHAP

J.J. ROELOFSE,
**Tekens en betekenis. 'n Ander Perspektief op
Kommunikasie,**
McGraw-Hill, Johannesburg, 1982, 125 blz.,
geïll.

De auteur, verbonden aan het Departement Kommunikasiekunde van de Universiteit van Zuid-Afrika, beoogt met dit boek een bijdrage te presenteren tot de algemene communicatiewetenschap. Hij vertrekt daarbij van een structuralistisch-semiotisch denkkader, van waaruit hij de aspecten van betekenisoverdracht en betekenisinterpretatie nader uiteen zet. Deze benadering omvat een behandeling van centrale begrippen als teken, betekenis en code plus een classificatie van tekensorten. Er worden hier geen nieuwe gezichtspunten geboden, wel een heldere en eenvoudige synthese van wat vooral franstalige teksten op dit gebied te berde hebben gebracht. In het tweede gedeelte spitst Roelofse zijn uiteenzetting toe op wat hij noemt: beeldcommunicatie. Ook hier een verwerking van bestaande inzichten, met name die van J.M. Peters. Centraal hierbij staat de poging om Jakobsons functie-model van de verbale codes te transporteren naar beeldcommunicatie. In het laatste gedeelte probeert de auteur tot een semantische structurering van het beeldteken te komen. In navolging van de modellen van Barthes en Fiske onderscheidt hij een drietal betekenisniveaus (denotatief, connotatief en ideologisch), waarbij het connotatieve niveau verder onderverdeeld wordt in gewone connotatie, mythes en symboliek. Aan de hand van een aantal afbeeldingen worden deze verschillende aspecten verduidelijkt. Gezien de functie die het boek wordt toebedeeld, nml. een inleiding tot structuralisme, semiotiek en cultuurkritiek, kan het beschouwd worden als een bruikbare handleiding om zich in dit specifieke veld van de communicatiewetenschap te oriënteren. Degenen die moeilijkheden hebben met de aard van de Zuidafrikaanse taal kunnen hierbij ook gebruik maken van een engelstalige versie, die verschenen is onder de titel: 'Signs and Significance'.

W.H.

COMMUNICATIE- DIDACTIEK

M.F. STEEHOUDER, C.J.M. JANSEN, J.L.C.
VAN DER STAAK en E.T. WOUDESTRA,

Leren communiceren. Procedures voor mondelinge en schriftelijke communicatie + oefenboek,
Groningen, Wolters-Noordhoff, 1979, 197 + 94 blz.

Nooit zijn de communicatiemogelijkheden zo uitgebreid geweest als vandaag. Tegelijkertijd wijzen de talrijke publikaties die communicatieproblemen proberen op te lossen erop dat efficiënte communicatie voor velen een ver ideaal blijft. Heel wat werken concentreren zich op de therapeutische aspecten van geslaagde communicatie. *Leren communiceren* doet dat laatste niet. Het boek geeft een reeks geordende aanwijzingen om te lezen, schrijven, een voordracht houden en vergaderingen leiden tot een goed einde te brengen. Voor elk van die vier vaardigheden geven de auteurs een uitgebreide handleiding. Bordschema's, transparanten, de plaats van tabellen en figuren... alles wordt tot in de details uitgewerkt. Allerlei taalkundige informatie (vermijden van lange zinnen, moeilijke woorden, passivitis, contaminatie...) ontbreekt natuurlijk evenmin. Wie het "theoretische" deel (gestoefd met talloze voorbeelden) grondig doorneemt en de oefeningen uit het bijbehorende deeltje (antwoorden zijn eveneens opgenomen!) plichtsbewust doormaakt, kan heel wat praktische communicatiewijsheid opsteken. Dat neemt niet weg dat het geheel té didactisch, té gestructureerd-voorgesneden overkomt. Misschien net daardoor ontbreekt de nodige theoretische onderbouw, die inzicht had kunnen bijbrengen in verschillende teksttypen (en in de praktische consequenties - of moet ik zeggen "gevolgen" - van die verschillen) en teken-systemen.

L.J.

NIEUWE MEDIA

C.G. VELJANOVSKI en W.D. BISHOP,
**Choice by cable. The economics of a new era
in Television,**
Hobart Paper, London, 1983, 121 blz.

Dit is één boekje uit een rij publikaties die in Groot-Brittannië omtrent de kabel zijn verschenen. Daarom ook de klassieke indeling alleen verschillend door de economische invalshoek. De cijfergegevens zijn wat verouderd; de beschouwingen over het Hunt-rapport door andere plannen achterhaald. Voor een eerste kennismaking met het Engelse kabelwezen kan dit boekje enig nut hebben. De samenvattende stellingen op de achterflap kunnen voor meer ingewijden volstaan.

R.A.

X,
Medien-Zwentendorf, Nein Danke!
Salzburg, 1982, 68 blz., geïll.

In een informatiebrochure zet de projectgroep 'Offenes Studio' haar standpunten over kabelcommunicatie in heden en toekomst uiteen. De Oostenrijkse groep kadert in de AKI-beweging (Anti-Kabel Initiative) die de vermeende voordelen van kabel distributie in vraag stelt. Problemen als bescherming van de persoon, bespiegelingen over democratie en alternatieven voor de 'kabeldemocratie' komen in kritische bewoordingen aan bod.

Een vlot pretentieloos werkje dat de voorstelling van bekabeling als zegen voor de democratische samenleving in vraag weet te stellen en te ontluisteren. We merken op dat bij ons deze discussie al 10 jaar geleden werd gevoerd en dat het voorgestelde doemdenken van de AKI-jongens wellicht in die context kan afgezwakt worden.

R.A.

T. SYFRET,
Television tomorrow,
J. Walter Thompson, 1983, 96 blz.

L. ALDERSHOFF en T. BROEDERS,
New media developments: cable tv,
AGB, Amsterdam, 1983, 72 blz.

X.,
Cable television and satellite broadcasting,
Financial Times, London, 1983, 101 blz.
Studies over kabel, nieuwe media en satelliet-telvisie verschijnen met de regelmaat van een digitale klok. De studie van het reclamebureau J. Walter Thompson Europe maakt een round-up over de televisiesituatie in West-Europa. Per land worden cijfers over kijkgedrag, video- en kabelpenetratie, satelliet- en videotextplanen overschouwd. Voorzichtige toekomstprojecties sluiten dit pan-Europees overzicht af. Deze studie werd gericht vanuit het reclame-milieu gemaakt. Wat het Belgisch hoofdstuk betreft kunnen we alvast wijzen op enkele grove fouten in de behandeling van het videotextgebeuren. Als cijfermateriaal is de studie wel betrouwbaarder.

Ook INTOMART waagt zich in haar studie aan toekomstkijken voor 13 Europese landen. Na de obligate algemeenheden worden de kabelpenetratiecijfers en situatie bekeken en gecommentarieerd. Interessante contactadressen sluiten af.

Naar opzet kan het werk als grondig omschreven worden maar dat merk je dan ook aan de prijs!

Een (duur) congresverslag van de Financial Times behandelt kabel en satelliet op een stilaan klassieke wijze. De verhaaltjes van altijd dezelfde heren over de beloofde Amerikaanse nieuwe goudader in kabelvorm, Brian Haynes' satellietavontuur, het verplichte nummer-tje van investeerders en politici... Voor wie houdt van redundantie: een aanrader.

R.A.

M. SCHMIDBAUER,
Satellitenfernsehen für die Bundesrepublik Deutschland,
Volker Spiess, Berlin, 1983, 154 blz., geïll.

Voor wie een compact werkje zoekt over directe satellietcommunicatie en na wat technische uitleg de satellietenpolitiek van diverse Europese landen nog eens helder wil opgesomd zien, kan dit boek nuttig zijn. In de papieren berg rond satelliet en aanverwante kanalen een zeldzaam compacte analyse.

R.A.

H. SCHAUER en M.J. TAUBER,
Kommunikationstechnologien. Neue Medien in Bildungswesen, Wirtschaft und Verwaltung,
R. Oldenbourg Verlag, Wien-München, 1982, 580 blz.

Beschouwingen over communicatietechnologieën en informatiesamenleving zijn al overvloedig te boek gesteld. De verdienste van deze omvangrijke reader ligt in zijn leesbaarheid voor leek en deskundige. De samenstellers gaan uit van de gedachte dat nieuwe technieken en middelen niet zomaar voor gevestigde toepassingen mogen aangewend worden maar in nieuwe organisatieschema's moeten ingepast worden. Dit geldt zowel in bedrijfscontext als voor bestuurlijke organismen en opvoedingsinstellingen. In de 50 bijdragen krijgen we een overzicht van de internationale toestand, ontwikkelingstendensen, toepassingsmogelijkheden en maatschappelijke gevolgen. Een uitgelezen gezelschap van belangrijke deskundigen heeft een zeer volledig en gevarieerd werk afgeleverd. Een bont boek, hoewel zonder illustraties.

R.A.

B. WILITZKI
Möglichkeiten, Chancen und Grenzen für das Konsumgütermarketing durch das neue Medium Bildschirmtext,
VDE-Verlag, Berlin-Offenbach, 1982, 262 blz.

Hoe kun je interactieve videotex gebruiken als (communicatie-)middel bij marketing? De Duitser Bernd Wilitzki stelde zich de vraag in dit boek. De titel geeft een duidelijke terreinafbakening aan waarbinnen de auteur grondig tewerk gaat. Na een positionering van 'Bildschirmtext' in het geheel van nieuwe tekst- en telecommunicatievormen (wat bij de begripsverwarring en kleine letterschillen in de namen van verschillende projecten geen overbodige luxe is) leidt de auteur vier basisfuncties voor het bedrijfsleven af.

Interactieve videotex kan een middel voor interne communicatie, voor verkoop, voor distributie en voor dienstverlening zijn. Op het terrein van de verkoop definieert hij BTX als een transportmiddel voor informatie, voornamelijk ten dienste van reclame en P.R. Steeds op basis van een in het Duitse bedrijfsleven gevoerd onderzoek gaat hij verder gedetailleerd in op de mogelijkheden van informatieverancier en gebruiker. Hier stelt hij 5 branches in het voetlicht: het geld- en verzekeringswezen, toerisme en verkeer, de detailhandel als ge-

heel, het postorderbedrijf en de informatie-industrie.

Wilitzki laat niet na op de beperkingen van het medium te wijzen in reclame en P.R. Het boek sluit af met een taxatie van de invloed die breedschalige invoering van interactieve videotex heeft op uiteenlopende facetten van de economie en de maatschappij. Al bij al geen gemakkelijke maar wel informatieve kost.

R.A.

J. EVERINCK,
De informatiemaatschappij,
Academic Service, 's-Gravenhage, 1983, 248 blz.

Iedere zichzelf respecterende uitgeverij zal wel een boek over de informatiemaatschappij in haar fonds opgenomen hebben. Dit boek steekt naar bevattelijkheid boven de andere werken van deze soort uit. Vlot geschreven is het voor de niet-deskundige goed te begrijpen, zonder evenwel afbreuk te doen aan het uitgangspunt van een technisch wetenschappelijk verantwoorde behandeling.

Uitgaande van de fundamenteel-menselijke informatiebehoefte worden we door de geschiedenis van de informatietechnologie geleid naar en in de informatie-industrie. Hoofdstuk 4 wijst op de gevaren die dreigen indien de informatietechniek slechts in handen is van enkelen. Hier introduceert Everinck het begrip 'digicratisme' als het gebruik van de computer om de menselijke vrijheid te onderdrukken. Tevens worden de overdreven verwachtingen ten aanzien van de zgn. 'artificial intelligence' aan een kritische beschouwing onderworpen. Een blik in de toekomst hoort er in dit soort werken altijd bij.

Een nuchtere, goed gestoffeerde analyse, die veel oorspronkelijke ideeën en voorstellen bevat.

R.A.

N. BJORN-ANDERSEN, M. EARL, O. HOLST en E. MUMFORD,
Information society, For richer, for poorer.
North Holland, Amsterdam, 1982, 320 blz.

Ook de Europese gemeenschap wilde een studie wijden aan het fenomeen informatiesamenleving en huurde een internationaal select gezelschap van experts om er een diepgaand werk over te plegen. Het resultaat is een degelijke studie over voordelen en risico's van de informatietechnieken, hun impact op industrie, sociale politiek en werkgelegenheid en uiteraard toekomstkijken.

Dit lijkt mij een van de grondigste werken in zijn genre met interessante en nieuwe bronnen.

R.A.

E. CORNISH,
Communications tomorrow. The coming of the information society.,
World Future Society, Bethesda, 1982, 160 blz. geïll.

H.F. DIDSBUY,
Communications and the future. Prospects, promises and problems,

World Future Society, Bethesda, 1982, 360 blz.

Y. MASUDA,
The information society as post-industrial society,
World Future Society, Bethesda, 1980, 172 blz., geïll.

Futurologie en communicatie zijn 2 begrippen die bij nader inzien dicht bij elkaar liggen. Futurologische bespiegelingen (fata morgana's) leiden ons in gedachten naar een wereld van totale communicatie binnen knopjesbereik, een 'digicratistische computopia'.

De Amerikaanse World Future Society brengt populair wetenschappelijke werken over de technologische samenleving en communicatie, haar gangmaker, uit.

'Communications tomorrow' compileert enkele geïllustreerde artikels uit het tijdschrift 'The Futurist' over de toekomstige informatiesamenleving. Wat spectaculair geschreven en ondanks de recente uitgavedatum met veel 'old stuff' gevuld. Elektronische snufjes zijn ook hier papier te vlug af.

'Communications and the future' behandelt in 46 essays van bekende futurologen dezelfde themata, zij het wat grondiger. De invloed van de communicatierevolutie op politiek, taal, cultuur, transport, plattelandontwikkeling, de Derde Wereld, gehandicapten, business enz. krijgt zijn beslag met de nodige prognoses en 'koffiedikkijkerij'. Het wordt tijdens de lectuur vaak moeilijk droom en werkelijkheid netjes te scheiden.

'The Information Society' is van de hand van een bekende Japanse futuroloog Masuda. Met zeer gestructureerde schema's en tabellen wil Masuda aantonen dat de wereld een keuze moet maken tussen een 'computopia' en een 'automated state'. In de utopia op basis van de computer zouden computers een massa kennis produceren die door iedereen kan gedeeld worden. In een geautomatiseerde samenleving zouden machines gebruikt worden om een gecontroleerde staat te scheppen.

Waar de nuance tussen beide ligt is ons na lectuur niet zo duidelijk. Feit is dat Masuda na een geleerd aandoende analyse al snel met Oosters optimisme in een utopia wegdroomt.

R.A.

COMMUNICATIE EN ORGANISATIE

MASTENBROEK, W.F.G.,
Conflictbehandeling en organisatie-ontwikkeling,
Samson, Alphen a/den Rijn, Brussel, 1982.

Eén van de thans sterk naar voor tredende opwerpen t.a.v. organisatie-ontwikkeling betreft het op harmonie, samenwerking, openheid gerichte karakter ervan (cf. "truth & love-model"). Hiertegenover staat onze (dagelijkse) ervaring dat het leven in organisaties (en samenleving) in sterke mate bepaald wordt door belangenstrijd, rivaliteit, manipulatie, compromissen en streven naar invloedvergroting ("power model"). Het is de verdienste van deze auteurs niet alleen beide aspecten in een the-

oretisch referentiekader te hebben ondergebracht, maar vooral uitvoerig de machts- en onderhandelingsrelaties (problemen, activiteiten, interventies, consequenties) te hebben onderzocht. Met name worden de "organisatie-theoretische uitgangspunten" gebundeld rond het partijen- en het systeemmodel, als centrale paradigma's in de organisatie-sociologie. Van hieruit zijn de kernbegrippen en de (vier) relaties uitgewerkt: instrumentele, sociaal-emotionele, machts- en onderhandelingsrelaties. Hierbij valt aan te stippen dat het derde type relaties als het meest centraal wordt beschouwd (cfr. het "één op drie model"). Hierin worden drie prototypen onderscheiden: gelijk versus gelijk; hoog versus laag; hoog versus midden versus laag, met telkens specifieke gedragstendenties, interventies, consequenties. De bespreking van de onderhandelingsrelaties, gevat tussen "samenwerken" en "vechten", is gebundeld rond vier sub-activiteiten: verdelingsgerichte; beïnvloeding van persoonlijke relaties en sfeer; beïnvloeding van de machtsbalans; beïnvloeden van de achterban.

Ongetwijfeld betekent het een verdienstelijke bijdrage het verband te leggen tussen de recentere storingen in de organisatie-theorie en het organisatie-ontwikkelingsinstrumentarium. Met name binnen het domein van de interne communicatietheorie is deze aanvulling en verruiming zinvol en welkom. Wie echter vertrouwd is met de reeds vroeger gepubliceerde artikels van deze auteur vindt in het boek niet heel veel nieuws, hoewel een groot gedeelte blijkaar specifiek hiervoor werd geschreven. Nochtans blijft de herkomst van de teksten (losse, vroeger gepubliceerde artikels en bijdragen) doorwerken zodat het geheel - ondanks de erg waardevolle inhoud - de lezer soms als krampachtig en kunstmatig bijeengezet voorkomt.

D.V.

HOMMES, John,

Werkverslag - een nieuwe macht?

Leiden/Antwerpen, Stenfert Kroese, 1980, 170 blz., Prijs: 465 Bfr.

Terwijl in heel wat literatuur over werkverslag (= W.O.) in vrij algemene en theoretische termen wordt gehandeld, brengt deze auteur een persoonlijke verwerking van zowel de relevante basisliteratuur als een zekere praktijkervaring op dit gebied. W.O. wordt hier benaderd als een *middel* om, zowel in horizontale als in verticale lijn, de *communicatie tot stand te brengen* waarbij de medewerkers door hun persoonlijke inbreng helpen dat beslissingen worden genomen die voor het optimaal functioneren van zowel de organisatie als geheel als van henzelf van belang zijn. Deze nadruk op de bijdrage tot een efficiënte bedrijfsvoering en het scheppen van persoonlijke ontplooiingsmogelijkheden loopt als een rode draad door het boek. Na de situering van de motieven tot W.O., voornamelijk te vinden in de maatschappelijke ontwikkelingen, wordt communicatie als basis voor W.O. behandeld. De verschillende communicatievormen, doelstellingen en hoofdsoorten van besprekingen, mogelijke barrières worden besproken. Aansluitend hierbij wordt aandacht besteed aan de voorbereiding en voorwaarden tot het intro-

duceren ervan, de mogelijkheden van conflict-behandeling en de werkoverlegvergadering. Regelmatig wordt verwezen naar zeer concrete bronnen van moeilijkheden en hindernissen, en worden tips aangereikt om het W.O. vlot en zinvol te doen verlopen. Een speciale vermelding verdient hoofdstuk 12, waarin verschillende dimensies van W.O. worden onderscheiden: een inhoudelijke, een strategische, een besluitvormings- en een organisatorische dimensie. Naast een aantal schema's en checklijsten bevat het werk eveneens een uitgewerkt voorbeeld van een onderzoek naar mogelijkheden tot introductie en een praktijkvoorbeeld van invoering van W.O. in een aluminiumbedrijf.

Aangezien thans heel wat bedrijven en organisaties werkoverleg - vaak onder andere benamingen - ingevoerd hebben of hiermee bezig zijn biedt dit werkje nuttige informatie en werkmateriaal voor wie als begeleider of deelnemer hierbij is betrokken.

D.V.

GANZEVOORT, J.W., VAN DE HEIJDEN, A., **Organisatie en informatie-ontwikkeling. Deel 1. Deel 2. Praktijkboek**, Cedess/Antwerpen, Stenfert Kroese, 1980, X + 141 blz. en 150 blz., (Prijs: 1070 Bfr.).

Dit handboek bevat een systematische en gedetailleerde beschrijving van de methode der "Taak- en informatieontwikkeling" (TIO), die specifiek ontwikkeld is om de behoefte aan informatie, die mensen in organisaties hebben, te bepalen. Het informatiesysteem wordt hier beschouwd als een van de belangrijkste ondersteunende systemen, die een effectief functioneren van de organisatie mogelijk maken. Hierbij wordt de deskundigheids- of analytisch-normatieve benadering verworpen ten voordele van een participatieve aanpak, waarin de (toekomstige) gebruikers een essentiële rol spelen. In de TIO-methode worden een aantal fasen onderscheiden, waarvan in deel I het "draaiboek" wordt gegeven. De zes fasen omvatten: introductie en afstamming; inventarisatie van organisatie en informatievoorziening, vastlegging van de organisatie, opstellen van de informatiegids. Per fase worden telkens doelstelling, werkwijze, te gebruiken hulpmiddelen, en de elementen die nodig zijn bij de samenstelling van het projectdossier behandeld. Tenslotte wordt aandacht besteed aan de verdere ontwikkeling van het informatiesysteem, met name die uit te voeren activiteiten ten behoeve van het technisch realiseren van de informatiegids (opstellen van automatiserings-, invoerings- en organisatieveranderingsplan).

Deel II omvat een gevalstudie, waarin i.m. wordt aangetoond hoe de methode flexibele wijze dient te worden toegepast, een procesbeschrijving en een overzicht van al de nodige invulformulieren en invulinstructies, die in de praktijk werden uitgetest.

Dit werk kan nuttige diensten bewijzen bij het opzetten van een systeem van informatiebehoeftebepaling. O.i. zou de uitwerking van een vereenvoudigde versie van TIO bijzonder welkom zijn. Vooraleer zich aan de TIO-methode te begeven, dient men echter de vrij ernstige (in)spanningen bij introductie af te wegen tegen de te verwachten resultaten.

D.V.

FILM

Paul WILLEMEN (ed.),

Ophuls

1978, 87 blz.

Rosalind DELMAR,

Joris Ivens: 50 years of film-making,

1979, 126 blz.

Richard DYER,

Stars,

1979, 204 blz.

Stephen NEALE,

Genre,

1980, 74 blz.

Peter BAXTER (ed.),

Sternberg,

1980, 142 blz.

Tony RAYNS (ed.),

Fassbinder,

1980, 121 blz.

Terry LOVEL,

Pictures of reality: Aesthetics, politics and pleasure,

1980, 111 blz.

E. Ann KAPLAN (ed.),

Women in Film Noir,

1980, 131 blz.

Keith M. GRIFFITHS (ed.),

The Brechtian aspect of Radical Cinema: essays by Martin Walsh,

1981, 136 blz.

Stephen JENKINS (ed.),

Fritz Lang, The image and the look,

1981, 173 blz.

British Film Institute, London.

Zoals reeds uit de titelopgave blijkt behandelen deze BFI-uitgaven stuk voor stuk interessante topics. Ofwel bespreken deze publikaties het leven en werk van prominente filmmakers, ofwel leiden ze een nog onontgonnen gebied in de filmstudie of -theorie in. De uitgaven worden meestal kort gehouden en bestaan overwegend uit een samenbundeling van opstellen van verschillende auteurs. Wanneer bijvoorbeeld een cineast wordt besproken tracht de uitgever het meest essentiële kenmerk van diens kunstwerken aan te duiden aan de hand van enkele artikels over de filmmaker zelf (ongepubliceerd of herpublicaties), fragmenten uit scenarios van zijn films en interviews. Deze beknopte studies worden dan nog meestal aangevuld met een volledige bio-filmografie.

Elk werkje dat een cineast bespreekt dient als een goede inleiding op de bespreking van zijn films.

De overige titels behandelen verschillende onderwerpen: genre in film, het beeld van de vrouw in de film en in de film noir, brechtiaanse kenmerken in films van Saub, uillet, Losey en Godard, en de betekenis van het realisme in de marxistische kunstopvatting. De waarde van deze essays ligt vooral in het ter attentie brengen van nieuwe terreinen in het filmonderzoek en het aanzetten tot uitdieping van deze onderwerpen. Deze lovenswaardige BFI-publicaties zijn zeker niet te missen.

L.M.